

Elektroniczna komunikacja pomiędzy stronami a sądem w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń – zagadnienia prawne i uwagi praktyczne

Katarzyna Klimas¹

Celem niniejszego opracowania jest analiza prawnych i faktycznych możliwości wprowadzenia do modelu europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń elektronicznej komunikacji stron z sądem oraz elektronicznych czynności sądowych, w tym oceny zakresu realnego wdrożenia informatycznych mechanizmów w tym postępowaniu. Rozważania w tym zakresie należy rozpocząć od weryfikacji podstaw prawnych istniejących na gruncie przepisów prawa unijnego i krajowego. Ocena doświadczeń związanych z funkcjonowaniem w polskim prawie elektronicznego postępowania upominawczego z kolei stanowi podstawę ekonomicznej analizy zasadności wprowadzania komunikacji elektronicznej w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń oraz wpływu zasad postępowania cywilnego na urzeczywistnienie założeń projektu e-CODEX PLUS zakładającego wdrożenie komunikacji elektronicznej w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń oraz europejskim postępowaniu nakazowym.

Uwagi wstępne

Zagadnienie prawnej i faktycznej możliwości wprowadzenia elektronicznej komunikacji w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń stanowi element szerszego zagadnienia, jakim jest stosowanie w sądownictwie i wymiarze sprawiedliwości rozwiązań informatycznych, usprawniających, a w pewnym zakresie także zastępujących pracę sędziego, referendarza sądowego czy pracowników sądów. Nie ulega wątpliwości, że postępująca cyfryzacja społeczeństwa, rozwój technologiczny, z którego wyników obywatele państw członkowskich UE korzystają każdego dnia, a także wzrastająca świadomość europejskiego społeczeństwa, wpływają pozytywnie na proces informatyzowania sądownictwa, będąc motorem oczekiwanych zmian. Istotny wpływ na przemiany i społeczne oczekiwania względem wdrażania cyfrowych udogodnień w administracji publicznej² ma również postępująca globalizacja, której wynikiem jest migracja znacznej grupy obywateli państw członkowskich poza teren swojej ojczyzny, a także poza obszar UE. Nie dziwi zatem fakt, że wzrasta zainteresowanie i liczba użytkowników e-administracji. Kierunek, zgodnie z którym zwiększa się zakres możliwości wykorzystania elektronicznych technik tworzenia, przesyłania, a także gromadzenia danych, jest zauważalny w nowelizacjach Kodeksu postępowania cywilnego. Podstawowym dziś narzędziem skutecznym i usprawniającym proces dochodzenia ochrony prawnej przed sądem jest elektroniczne postępowanie upominawcze regulowane w art. 505²⁸–505³⁹ KPC. Statystyki jednoznacznie wskazują, że obywatele Polski chętnie i coraz częściej korzystają z właściwości e-sądu w Lublinie³. Doświadczenia związane z funkcjonowaniem

elektronicznego postępowania upominawczego wskazują co prawda na istotne problemy natury praktycznej, związane ze znacznym obciążeniem e-sądu⁴, niemniej za bezsporny sukces elektronicznego postępowania upominawczego należy uznać „stworzenie realnej drogi sądowej do rozpoznawania spraw, które wcześniej nie były wnoszone do sądu”⁵. Stąd też elektroniczne postępowanie upominawcze uznawane jest za wzorzec informatyzacji postępowania cywilnego⁶. Ustawą z 10.7.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁷ wprowadzono zmianę art. 125 KPC poprzez nowelizację § 2¹, zgodnie z którym jeżeli przepis szczególny tak stanowi albo dokonano wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, pisma procesowe w tej sprawie wnosi się wyłącznie za pośrednic-

¹ Doktorantka w Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej Uniwersytetu Wrocławskiego, pracownik Centrum Kompetencji i Informatyzacji Sądownictwa Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, badacz w projekcie eCODEX PLUS.

² Zob. D. Szostek, *Opinia w sprawie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw* (druk sejmowy Nr 2678).

³ Zob. raport „EPU – elektroniczne postępowanie upominawcze (e-sąd) w latach 2010 – I p. 2017”, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>.

⁴ Zob. A. Brenk, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – kilka uwag na temat e-sądu*, Krajowa Rada Sądownictwa 2014, Nr 3, s. 13; A. Kościółek, *Sprzeciw w elektronicznym w postępowaniu upominawczym – uwagi na tle obowiązujących oraz projektowanych rozwiązań legislacyjnych*, MoP 2013, Nr 13, s. 681.

⁵ Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, Legalis/el./ 2016.

⁶ J. Gołaczyński, *Elektroniczne biuro...*, Legalis/el. 2016.

⁷ Dz.U. poz. 1311 ze zm.

twem systemu teleinformatycznego. Pisma niewniesione za pośrednictwem systemu teleinformatycznego nie wywołują skutków prawnych, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu, o czym sąd poucza wnoszącego pismo. Przepis ten ma stanowić podstawę wdrożenia i wykorzystywania w przyszłości tzw. Elektronicznego Biura Podawczego (RB) będącego systemem obsługującym wszystkie postępowania sądowe⁸, co stanowi docelowy kierunek wieloletnich działań ustawodawcy⁹.

Do czasu uruchomienia i udostępnienia EBP katalog postępowań cywilnych, które mogą być wszczynane poprzez czynności elektroniczne podmiotu inicjującego sprawę, regulowany jest przepisami proceduralnymi, które wprost nadają uprawnienie do stosowania takiej formy. W tym zakresie obok elektronicznego postępowania upominawczego wskazać można wniosek o wpis do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego spółki tworzonej na podstawie ustawowego wzorca umowy¹⁰ czy wniosek o wpis zastawu rejestrowego do rejestru zastawów¹¹. Jak wskazuje *J. Gołaczyński*, „brak jest jednak możliwości składania pism procesowych w innych postępowaniach cywilnych¹²”.

Charakterystyka europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń

Analizę obowiązujących ram prawnych, w zakresie formy komunikacji w toku europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń, należy rozpocząć od wskazania genezy i charakterystyki tego rodzaju postępowania. Podstawowym aktem prawnym statuującym byt europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń, jako jednym z dwóch europejskich postępowań transgranicznych, obok europejskiego postępowania nakazowego¹³, jest rozporządzenie (WE) Nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.7.2007 r. ustanawiającego europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń¹⁴.

Postępowanie to stanowi alternatywę dla postępowań przewidzianych w krajowych porządkach prawnych, co oznacza, że zakres stosowania rozporządzenia 861/2007 nie obliuguje powoda do obrania drogi europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń i nie ogranicza prawa do dochodzenia roszczeń na podstawie innego postępowania, w tym europejskiego postępowania nakazowego¹⁵. Poczynić należy jednak uwagę, że w związku z treścią art. 2 ust. 2 rozporządzenia 861/2007 zawierającego katalog spraw wyłączonych spod europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń postępowanie to nie będzie stanowiło alternatywnej drogi postępowania w każdej sprawie¹⁶. Przede wszystkim jednak, z uwagi na niski wolumen spraw i ograniczenie wartości przedmiotu sporu do równowartości 5000 euro¹⁷, eu-

ropejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń będzie stanowić konkurencyjną drogę dla postępowania uproszczonego (art. 505¹ i n. KPC), jeśli w rozpatrywanej sprawie cywilnej zaistnieje tzw. element transgraniczny¹⁸. Zgodnie z art. 3 rozporządzenia 861/2007 przez sprawę transgraniczną rozumie się sprawę, w której przynajmniej jedna ze stron ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie sądu lub trybunału rozpatrującego sprawę.

W kontekście rozpatrywania podstaw prawnych i faktycznych dla stosowania elektronicznej komunikacji w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń podnieść należy, że utrudnione jest dochodzenie roszczeń w sprawach o charakterze transgranicznym w elektronicznym postępowaniu upominawczym z uwagi na elektronicznym postępowaniu upominawczym z uwagi na wymóg wskazania numeru PESEL, zarówno powoda, jak i pozwanego. Równocześnie obowiązujące przepisy regulujące kształt i zasady funkcjonowania EBP nie zapewniają ram prawnych tworzących realną możliwość skorzystania z elektronicznej drogi inicjowania postępowania przez obywateli innych państw członkowskich. W obu wypadkach podstawę stanowi rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 26.4.2016 r. w sprawie trybu zakładania i udostępniania konta w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe¹⁹, zgodnie z którym identyfikacja w systemie opiera się na numerze PESEL, który posiadają obywatele Polski, a także pewien niewielki odsetek obywateli innych państw członkowskich. Powyższa uwaga czyni tematykę niniejszego artykułu szczególnie uzasadnioną oraz aktualną.

⁸ A. Zalesińska, Wpływ informatyzacji na założenia konstrukcyjne procesu cywilnego, *Legalis/el.* 2016.

⁹ Zob. J. Gołaczyński, Model informatyzacji postępowania cywilnego w nowym Kodeksie postępowania cywilnego, [w:] K. Markiewicz, A. Torbus (red.), *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym kodeksie postępowania cywilnego*, *Legalis/el.* 2014.

¹⁰ Zob. art. 23¹, 106¹ i 157¹ KSH.

¹¹ Art. 39 ust. 2a ustawy z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1278 ze zm.)

¹² J. Gołaczyński, *Elektroniczne biuro...*, *Legalis/el.* 2016.

¹³ Rozporządzenie (WE) Nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty (Dz. Urz. UE L Nr 399, s. 1 ze zm.) oraz art. 505¹⁵–505²⁰ KPC.

¹⁴ Dz. Urz. UE L Nr 199, s. 1 ze zm.; dalej: rozporządzenie 861/2007.

¹⁵ Oczywiście pod warunkiem podstaw do wszczęcia takiego postępowania.

¹⁶ W zakresie obszernej tematyki zakresu zastosowania rozporządzenia 861/2007 odsyłam do literatury: A. Harast-Sidowska, *Europejskie postępowanie nakazowe i w sprawie drobnych roszczeń. Komentarz praktyczny. Wzory pism procesowych*, *Legalis/el.* 2015; K. Weitz, [w:] K. Weitz, P. Grzegorzczak (red.), *Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne*, Warszawa 2012, s. 489; J. Pisuliński, *Europejski nakaz zapłaty*, *Europejski Przegląd Sądowy* 2008, Nr 1, s. 6; A. Włosińska, *Odmowa uznania zagranicznego orzeczenia sądowego w świetle postanowień Konwencji Lugañskiej*, *Kra-ków* 2002, s. 141.

¹⁷ Art. 2 ust. 1 rozporządzenia 861/2007.

¹⁸ K. Flaga-Gieruszyńska, komentarz do art. 505²¹, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, *Legalis/el.* 2017.

¹⁹ Dz. U. poz. 637.

Cechą charakterystyczną europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń jest jego sformalizowanie i standaryzacja, które służyć mają uproszczeniu i przyspieszeniu postępowania²⁰. Sam ustawodawca europejski w treści motywów rozporządzenia 861/2007 wskazuje na podstawowy cel wprowadzenia europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń, stanowiąc, że: „Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń powinno uprościć oraz przyspieszyć przebieg postępowań spornych dotyczących drobnych roszczeń w sprawach transgranicznych, a także zmniejszyć koszty, poprzez udostępnienie fakultatywnego narzędzia uzupełniającego istniejące możliwości przewidziane w prawie poszczególnych państw członkowskich, które to prawo pozostanie nienaruszone. Niniejsze rozporządzenie powinno również ułatwić uznawanie i wykonywanie orzeczenia wydawanego w innym państwie członkowskim w ramach europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń”.

Realizacja zasady standaryzacji postępowania jest urzeczywistniona wprowadzeniem wymogu wnoszenia pism procesowych oraz pism obejmujących czynności sądowe na formularzach urzędowych stanowiących załączniki do rozporządzenia 861/2007. W przeciwieństwie do unijnych przepisów regulujących europejskie postępowanie nakazowe w rozporządzeniu 861/2007 pominięta została kwestia regulacji szczegółowych elementów pozwu, którego obligatoryjne części²¹ wynikają bezpośrednio z zakresu formularza A. Formularz pozwu zawiera wymóg opisu dowodów uzasadniających powództwo, a w stosownych przypadkach wymaga także dołączenia do pozwu wszelkich odpowiednich dokumentów. Powyższe wynika bezpośrednio z treści art. 4 ust. 1 rozporządzenia 861/2007²², a także z motywu 12 stanowiącego, że do formularza pozwu należy dołączyć w odpowiednich przypadkach wszelkie odpowiednie dokumenty uzupełniające. W doktrynie podkreśla się jednakże, w kontekście postulatu dążenia do obniżenia kosztów postępowania, że wprowadzone przez ustawodawcę unijnego postanowienia nie przesądzają ostatecznie o konieczności dołączania do pozwu dowodów w postaci dokumentów, a co do zasady, poprzestać należy na ich opisaniu²³. Przy wnioskach dowodowych warto zaznaczyć, że w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń nie obowiązuje system prekluzji dowodowej, co oznacza, że powód ma możliwość przedstawienia w toku trwającego postępowania także dowodów niewskazanych przez niego w treści pozwu. Stanowi o tym treść motywu 12, w którym postanowiono, że w odpowiednich przypadkach powód ma uprawnienie do złożenia w trakcie postępowania dalszych dowodów. Strony w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń mają zatem prawo zgłaszać nowe dowody aż do zamknięcia rozprawy²⁴.

Po wniesieniu pozwu oraz jego pozytywnym badaniu²⁵ pod względem spełnienia wymogów formalnych, dostateczności przedstawionych przez powoda informacji, należytego

wypełnienia formularza A, a także braku podstaw do stwierdzenia, że powództwo jest oczywiście bezzasadne lub niedopuszczalne, sąd doręcza pozwanemu formularz pozwu wraz z załącznikami, a także częściowo wypełnionym przez sąd formularzem C (formularz odpowiedzi na pozew). Pozwany, w terminie 30 dni od dnia doręczenia mu formularza pozwu, składa odpowiedź na pozew, wypełniając część II formularza odpowiedzi C, załączając w odpowiednich przypadkach wszelkie odpowiednie dokumenty uzupełniające i odsyłając je do sądu lub trybunału, zgodnie z zastrzeżeniem art. 5 ust. 3 rozporządzenia 861/2007, pozwany może udzielić odpowiedzi w inny odpowiedni sposób bez wykorzystania formularza odpowiedzi. Oczywiście przy tym pozostaje jednak, że odpowiedź udzielana przez pozwanego z pominięciem wykorzystania odpowiedniego formularza zawierać powinna wszelkie niezbędne składniki: oznaczenie sądu, stron postępowania roszczenia, sygnatury sprawy, okoliczności będące stanowiskiem wobec roszczenia, dowody służące zakwestionowaniu powództwa, podpis, a ewentualnie także wnioszek o przeprowadzenie rozprawy, wniosek o zwrot kosztów czy też powództwo wzajemne²⁶.

Powództwo wzajemne może, ale nie musi, zostać wniesione jednocześnie z odpowiedzią na pozew powoda. Zasadniczo przepisy rozporządzenia 861/2007 nie wskazują terminu do wniesienia powództwa wzajemnego, stąd też aktualne zdaje się pytanie o możliwość zastosowania w tym zakresie art. 2014 § 1 KPC, stanowiącego o tym, że powództwo wzajemne jest dopuszczalne, jeżeli roszczenie wzajemne jest w związku z roszczeniem powoda lub nadaje się do potrącenia, przy czym powództwo wzajemne można wytoczyć bądź w odpowiedzi na pozew, bądź oddzielnie, nie później jednak niż na pierwszej rozprawie, albo w sprzeciwie od wyroku zaocznego. Jak wskazuje A. Harast-Sidowska, „w sytuacji, gdy pozwany złożył odpowiedź na pozew (niezależnie od

²⁰ Zob. A. Laskowska, Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, PPE 2010, Nr 5, s. 11; S. Cieślak, Formalizm postępowania cywilnego, Warszawa 2008, s. 213. Zob. też uchwały SN: z 30.5.2001 r., III CZP 19/01, Legalis; z 17.1.2002 r., III CZP 78/01, Legalis.

²¹ Obligatoryjnymi elementami pozwu są: dane dotyczące sądu, stron postępowania i ich przedstawicieli, określenie jurysdykcji krajowej, uzasadnienie transgranicznego charakteru postępowania, określenie dochodzonego roszczenia, wskazanie podstaw faktycznych uzasadniających roszczenie, oznaczanie informacji, czy powód zwraca się do sądu o wydanie zaświadczenia dotyczącego orzeczenia, wybór sposobu komunikacji z sądem.

²² Formularz pozwu zawiera opis dowodów uzasadniających powództwo, a w stosownych przypadkach dołącza się do niego wszelkie odpowiednie dokumenty uzupełniające.

²³ A. Harast-Sidowska, Europejskie postępowanie..., Legalis/el. 2015.

²⁴ Por. art. 217 § 1 KPC – strona może aż do zamknięcia rozprawy przyciągać okoliczności faktyczne i dowody na uzasadnienie swoich wniosków lub dla odparcia wniosków i twierdzeń strony przeciwnej.

²⁵ Lub też po uzupełnieniu braków w trybie określonych w art. 4 ust. 4 rozporządzenia 861/2007.

²⁶ Ł. Goździaszek, Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), Postępowanie cywilne, Warszawa 2017, s. 475.

formy) bez wskazania, czy zamierza wnieść pozew wzajemny albo nie dołączył odpowiedniego formularza, pozwany traci prawo jego wniesienia. Jeżeli natomiast pozwany nie wniósł odpowiedzi na pozew i wobec niego zapadł wyrok zaoczny, to powinien mieć możliwość wniesienia powództwa wzajemnego w sprzecznie od wyroku zaocznego²⁷. Taka wykładnia, wobec okoliczności, że przeprowadzenie rozprawy stanowi wyjątek w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, wydaje się najpełniej realizować praktyczne i funkcjonalne założenia tego rodzaju postępowania. W sytuacji skutecznego²⁸ wniesienia powództwa wzajemnego powód ma 30 dni od momentu doręczenia na udzielenie odpowiedzi (art. 5 ust. 6 rozporządzenia 861/2007).

W myśl art. 5 ust. 1 rozporządzenia 861/2007 europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń jest postępowaniem pisemnym, czego naturalną konsekwencją jest zasada, że sąd orzeka w sprawie rozpoznawanej w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń na posiedzeniu niejawnym²⁹. Jednocześnie w ust. 2 wskazanego przepisu, zasada pisemności ulega ograniczeniu stosownie do regulacji, zgodnie z którą „sąd lub trybunał przeprowadza rozprawę tylko wtedy, jeżeli uzna, że wydanie orzeczenia nie jest możliwe na podstawie pisemnych dowodów lub jeżeli wnosi o to strona. Sąd lub trybunał może oddalić taki wniosek, jeżeli uzna, że w okolicznościach danej sprawy rozprawa nie jest konieczna do rzetelnego przeprowadzenia postępowania”. Podczas ustalania przez sąd, czy zachodzą podstawy do przeprowadzenia rozprawy niezbędne jest dokonanie oceny całości okoliczności oraz zgłoszonych wniosków dowodowych, a także, jak podnosi się w literaturze, kierowania się przez sąd dyrektywną dążenia do zmniejszenia kosztów postępowania³⁰. Sąd nie jest również związany wnioskiem strony, który może zostać oddalony niezaskarżalnym postanowieniem³¹.

Zasada pisemności ulega również wzmocnieniu w związku z dopuszczeniem możliwości przesłuchania świadków oraz stron postępowania na piśmie, zgodnie z treścią art. 525²⁵ § 1–2 KPC, stanowiących, że świadek składa zeznanie na piśmie, jeżeli sąd tak postanowi. W takim przypadku świadek składa przyrzeczenie przez podpisanie tekstu przyrzeczenia. Przesłuchanie strony następuje na piśmie, jeżeli sąd tak postanowi. Przepisy polskiej ustawy proceduralnej stanowią rozszerzenie i uzupełnienie postanowień zawartych przez prawodawcę europejskiego w art. 9 ust. 2 rozporządzenia 861/2007, w którym postanowił, że sąd może dopuścić przeprowadzenie dowodu z pisemnych zeznań świadków, biegłych lub stron. Dążąc do realizacji założeń i celów europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń jako postępowania szybkiego oraz efektywnego, ustawodawca unijny zastrzegł w ust. 4 art. 9 rozporządzenia 861/2007, że sąd może przeprowadzić dowód z opinii biegłych lub z zeznań ustnych tylko wówczas, gdy wydanie orzeczenia nie jest możliwe na podstawie innych dowodów.

Tym samym urzeczywistnieniu uległa dyrektywa wyrażona w ust. 1 wskazanego artykułu, zgodnie z którą sąd wybiera najprostsze i najmniej obciążające sposoby przeprowadzenia dowodu. W kontekście uwag i analizy poczynionych w ramach niniejszego opracowania należy jednak podkreślić, że realizując podstawowe założenia rozporządzenia 861/2007, tj. dążenie do przyspieszenia, uproszczenia i minimalizacji kosztów przeprowadzenia postępowania w transgranicznych postępowaniach cywilnych, ustawodawca nie wyeliminował możliwości przeprowadzania postępowania dowodowego, które najpełniej wyraża zasadę kontradiktoryjności odgrywającą istotną rolę w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń³². W tym zakresie europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń konstrukcyjnie różni się od drugiego z europejskich postępowań transgranicznych – europejskiego postępowania nakazowego³³.

Docelowo europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń kończy się wydaniem przez sąd wyroku. Ustrukturyzowana i sformalizowana procedura rozpoznawania spraw w tym rodzaju europejskiego postępowania transgranicznego nakazuje sądowi wydanie orzeczenia w terminie 30 dni od dnia zamknięcia rozprawy albo od otrzymania wszystkich informacji niezbędnych do wydania orzeczenia (art. 7 ust. 2 rozporządzenia 861/2007)³⁴.

Podstawy prawne dla elektronicznej komunikacji pomiędzy stronami a sądem w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń

Elektroniczna dwustronna komunikacja w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń znajduje podstawy w rozporządzeniu 861/2007. W pierwszej kolejności dla tzw. elektronicznych pism procesowych³⁵ znaczenie ma

²⁷ A. Harast-Sidowska, Europejskie postępowanie..., Legalis/el. 2015.

²⁸ Zob. art. 5 ust. 7 rozporządzenia 861/2007.

²⁹ Stanowi to wyjątek od zasady określonej w art. 148 § 1 KPC – tak: R. Kułski, komentarz do art. 505²³ KPC, [w:] A. Marciniak (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz do art. 1096–1217, Warszawa 2016, s. 743.

³⁰ A. Harast-Sidowska, Europejskie postępowanie..., Legalis/el. 2015.

³¹ Kwestionowanie odmowy przeprowadzenia rozprawy przez stronę może odbywać się w ramach wniesionej apelacji – tak m.in.: M. Manowska, Postępowania odrębne w procesie cywilnym. Warszawa 2010, s. 397.

³² A. Harast-Sidowska, Europejskie postępowanie..., Legalis/el. 2015.

³³ Ibidem, s. 31.

³⁴ W zakresie analizy podstaw dla wydania orzeczenia w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń zob. m.in.: A. Arkuszewska, Zaskarżanie orzeczeń i zarządzeń wydanych w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, EPS 2011, Nr 8, s. 16; K. Weitz, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, K. Weitz, Kodeks postępowania cywilnego Komentarz, Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze, t. 1, Warszawa 2009, s. 860.

³⁵ A. Zalesińska, Wpływ informatyzacji..., Legalis/el. 2016.

art. 4 ust. 1 rozporządzenia 861/2007, zgodnie z którym powód wszczyna europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, wypełniając formularz pozwu A zawarty w załączniku A i składając go we właściwym sądzie lub trybunale bezpośrednio, za pośrednictwem poczty lub innych środków komunikacji, takich jak faks lub poczta elektroniczna, akceptowanych przez państwo członkowskie, w którym wszczyna postępowanie. Jednocześnie w art. 13 ust. 1 rozporządzenia 861/2007 prawodawca europejski postanowił, że orzeczenia oraz inne dokumenty wydawane przez sąd doręczane będą stronom drogą pocztową lub drogą elektroniczną, w przypadku gdy takie środki są technicznie dostępne i dopuszczalne zgodnie z przepisami procesowymi państwa członkowskiego, w którym prowadzone jest europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, a jeżeli strona, której mają zostać doręczone dokumenty, ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu w innym państwie członkowskim – w przypadku gdy takie środki techniczne są zgodne z przepisami procesowymi tego państwa członkowskiego oraz w przypadku gdy strona, której mają zostać doręczone dokumenty, udzieliła wcześniej wyraźnej zgody na doręczanie jej dokumentów drogą elektroniczną lub w przypadku gdy zgodnie z przepisami procesowymi państwa członkowskiego, w którym strona ta ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu, strona ta ma prawny obowiązek zaakceptowania tej szczególnej metody doręczenia.

W ustawodawstwie europejskim istnieją zatem ramy prawne dla wdrożenia informatycznych rozwiązań w zakresie wnoszenia i doręczania elektronicznych pism procesowych oraz elektronicznych czynności sądowych³⁶ w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń. Zaznaczyć jednakże należy, że przepisy prawa unijnego dopuszczające elektroniczną komunikację uzależniają możliwość stosowania elektronicznych pism procesowych, elektronicznych doręczeń oraz innych elektronicznych czynności sądowych, od dostępności i dopuszczalności odpowiednich środków technicznych przez prawo krajowe danego państwa członkowskiego³⁷.

Polski prawodawca nie przewidział możliwości stosowania technologicznych rozwiązań w zakresie komunikacji pomiędzy sądem a stronami w krajowych przepisach regulujących europejskie postępowania transgraniczne, opierając się jednakże w tym zakresie na przepisach ogólnych. W tym zakresie prawo wyboru sposobu wnoszenia pism procesowych oraz doręczenia w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń wynika z art. 125 § 21 KPC, zgodnie z którym jeżeli przepis szczególny tak stanowi albo dokonano wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, pisma procesowe w tej sprawie wnosi się wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Pisma niewniesione za pośrednictwem systemu teleinformatycznego nie wywołują skutków prawnych, jakie

ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu, o czym sąd poucza wnoszące pismo.

Z kolei dla elektronicznego doręczenia pism sądowych ustawodawca postanowił w art. 131¹ § 1 KP, że sąd dokonuje doręczeń za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (doręczenie elektroniczne), jeżeli adresat wniósł pismo za pośrednictwem systemu teleinformatycznego albo dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. W przypadku doręczenia elektronicznego pismo uznaje się za doręczone w chwili wskazanej w elektronicznym potwierdzeniu odbioru korespondencji. W przypadku braku takiego potwierdzenia doręczenie elektroniczne uznaje się za skuteczne po upływie 14 dni od daty umieszczenia pisma w systemie teleinformatycznym. W świetle powyżej przedstawionych regulacji prawnych podkreślić jednak należy, że przepisy krajowe wskazują precyzyjnie środek komunikacji elektronicznej, który jest dopuszczalny w polskim systemie prawnym – system teleinformatyczny. Artykuł 125 § 2 KPC w brzmieniu nadanym mu ustawą z 24.5.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji³⁸ stanowił, że jeżeli przepis szczególny tak stanowi, pisma procesowe wnosi się na urzędowych formularzach lub na elektronicznych nośnikach informatycznych. Przepis ten jednakże nie miał nigdy praktycznego zastosowania i – jak wskazuje A. Zalesińska – przekazywanie danych przy wykorzystaniu informatycznych nośników danych wywołałoby skutek odwrotny do zamierzonego, czyli zamiast uprościć postępowanie, prowadziłoby do konieczności dokonywania wielu dodatkowych czynności³⁹.

Zostały zatem, zarówno na poziomie unijnym, jak i krajowym, wypracowane ramy prawne dla wykorzystania systemu teleinformatycznego przy wnoszeniu pism procesowych, a także do celu realizacji elektronicznych doręczeń w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń.

³⁶ S. Cieślak, Elektroniczne czynności sądowe – perspektywy rozwoju, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka, Legalis/el. 2016.

³⁷ Zgodnie z art. 13 ust. 2 rozporządzenia 861/2007 cała niewymieniona w ust. 1 komunikacja pisemna między sądem lub trybunałem a stronami lub innymi osobami biorącymi udział w postępowaniu odbywa się z wykorzystaniem środków elektronicznych, za potwierdzeniem odbioru, jeżeli takie środki są technicznie dostępne i dopuszczalne zgodnie z przepisami procesowymi państwa członkowskiego, w którym prowadzone jest europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, pod warunkiem że strona lub osoba wyraziła wcześniej zgodę na takie środki komunikowania się lub, zgodnie z przepisami procesowymi państwa członkowskiego, w którym strona ta lub osoba ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu, ma ona obowiązek zaakceptowania takich środków komunikowania się. Z kolei w art. 4 ust. 2 rozporządzenia 861/2007 ustawodawca unijny postanowił, że państwa członkowskie powiadamiają Komisję o środkach komunikowania, które mogą zaakceptować, a Komisja podaje te informacje do wiadomości publicznej.

³⁸ Dz.U. Nr 48, poz. 554 ze zm.

³⁹ A. Zalesińska, Wpływ informatyzacji..., Legalis/el. 2016.

Praktyczne aspekty wdrażania elektronicznej komunikacji w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń

Utworzenie prawnych ram do korzystania przez strony oraz sądy rozpoznające sprawy w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń z komunikacji elektronicznej, zarówno na poziomie krajowym, jak i europejskim, nie przesądza jednak o faktycznym i ekonomicznym uzasadnieniu do wdrożenia odpowiedniego systemu teleinformatycznego. Samo bowiem wytworzenie podstawy prawnej dla elektronicznej formy pism procesowych oraz czynności sądowych, bez odpowiednich przepisów wykonawczych oraz faktycznej infrastruktury technicznej, czyni uprawnienia stron do elektronicznej komunikacji z sądem nierealnymi do wykorzystania. Uwaga ta pozostaje szczególnie aktualna wobec formalnego ograniczenia w korzystaniu przez osoby nieposiadające numeru PESEL z krajowych systemów teleinformatycznych, o czym wyżej była już mowa.

Wśród zalet stosowania informatycznych rozwiązań w wymiarze sprawiedliwości, do których niewątpliwie należy niski koszt, szybkość oraz prostota w porównaniu do tradycyjnych metod doręczania pism, należy na względzie mieć zasady postępowania cywilnego oraz jego funkcje. Modelowym rozwiązaniem pozostaje w tym zakresie elektroniczne postępowanie upominawcze, które stanowiło milowy krok dla informatyzacji postępowań sądowych. Najistotniejszą cechą elektronicznego postępowania upominawczego jest bowiem wprowadzenie wyłącznej formy elektronicznej dla dokonywania czynności postępowania zarówno dla sądu, jak i powoda, a w pewnym ograniczonym zakresie także pozwanego. Elektroniczne postępowanie upominawcze stanowi jednakże rodzaj postępowania, w którym udział strony pozwanej aktualizuje się dopiero w momencie doręczenia pozwanemu wydanego nakazu zapłaty. W tym zakresie elektroniczne postępowanie upominawcze zbliżone jest do zwykłego postępowania upominawczego, postępowania nakazowego, a także – europejskiego postępowania nakazowego⁴⁰. Postępowania te wykluczają możliwość przeprowadzenia rozprawy, a rozpoznanie sprawy następuje na posiedzeniu niejawnym w składzie jednoosobowym⁴¹. Pozwany nie bierze zatem udziału w postępowaniu do momentu doręczenia mu nakazu wraz z odpisem pozwu, co stanowi wyjątek od zasady jawności postępowania cywilnego⁴². Pozwany nie może też zapobiec wyznaczeniu sprawy, a jego obrona polega na wniesieniu odpowiednio zarzutów lub sprzeciwu od wydanego już nakazu zapłaty.

Taka konstrukcja postępowania umożliwia w elektronicznym postępowaniu upominawczym przeprowadzenie postępowania w całości elektronicznie⁴³. Do momentu wydania

nakazu zapłaty bowiem komunikacja odbywa się wyłącznie pomiędzy sądem a stroną inicjującą postępowanie, która korzystając z elektronicznego postępowania upominawczego, jednocześnie wyraziła zgodę i wolę posługiwania się do celu tej komunikacji dedykowanym systemem teleinformatycznym. Pierwszą z czynności podejmowanych przez pozwanego jest natomiast sprzeciw, który stosownie do art. 505³¹ § 2 KPC może zostać wniesiony, albo w formie pisemnej zwykłej albo w formie elektronicznej za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

Rola pozwanego jako strony sporu aktualizuje się znacznie wcześniej, jako że bezpośrednio po wniesieniu pozwu sąd ma obowiązek doręczyć pismo pozwanemu, na które pozwany udziela w terminie 30 dni odpowiedzi. Pozwany może również skierować przeciwko powodowi powództwo wzajemne. Dopuszczalne, choć w charakterze wyjątku, jest również przeprowadzenie rozprawy. Nawet przy założeniu dostępności w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń przeprowadzenia rozprawy na odległość⁴⁴ nie sposób uznać, żeby model postępowania ukształtowany przez prawodawcę europejskiego w rozporządzeniu 861/2007 był zbieżny z założeniami elektronicznego postępowania upominawczego. Przeprowadzenie rozprawy w formie wideokonferencji (tzw. rozprawa odmiejscowiona) zostało dopuszczone na podstawie art. 151 § 2 KPC, jednakże z uwagi na brak praktycznego doświadczenia w wykorzystaniu tego modelu posiedzenia sądowego, a także przy konieczności zapewnienia technicznej infrastruktury w sądzie innego państwa członkowskiego wskazana możliwość nie wydaje się realnym udogodnieniem. U podstaw europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń leży zapewnienie pełnej kontrydiktoryjności postępowania od momentu zainicjowania postępowania do jego ostatecznego zakończenia oraz przyznanie zbieżnych uprawnień i ekwiwalentnego poziomu aktywności obu stron postępowania. Biorąc pod uwagę również transgraniczny charakter postępowania, w którym udział biorą obywatele różnych państw członkowskich, o różnym poziomie informatyzacji wymiaru sprawiedliwości, dostępności e-usług w administracji publicznej, a przede wszystkim świadomości obywateli, zadanie skutecznego wdrożenia systemu teleinforma-

⁴⁰ Zob. A. Kościółek, A. Banaszewska, Automatyzacja czynności orzekania w europejskim postępowaniu nakazowym, [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik, e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim, Poznań 2016, s. 37–52.

⁴¹ Art. 484¹ § 1, art. 497¹ oraz 505²⁸ KPC w zw. z art. art. 497¹ KPC.

⁴² A. Guzińska, komentarz do art. 484¹ KPC, [w:] E. Marszałkowska-Krzęś (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Legalis/el. 2017.

⁴³ Przy czym w razie braku podstaw do wydania nakazu zapłaty postępowanie zostanie zakończone przekazaniem sprawy do właściwości sądu właściwości ogólnej (art. 505²³ oraz 499 w zw. z art. 505²⁸ KPC).

⁴⁴ Szerzej: A. Kościółek, A. Zalesińska, Informatyzacja europejskich postępowań transgranicznych a polskie regulacje procesowe, [w:] M. Kraska, Sz. Mamrot (red.), Cyfrowe usługi publiczne, Poznań 2017, s. 30–31.

tycznego służącego obsłudze europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń stanowi obecnie wyzwanie nieuzasadnione ekonomicznie i praktycznie.

Pomimo istotnych ograniczeń i przeszkód, które w perspektywie dalszego rozwoju europejskiej informatyzacji sądownictwa z pewnością będą minimalizowane lub eliminowane, należy uwzględnić aktualne możliwości usprawnienia przebiegu europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń. Postępowanie to, jako jedno z dwóch europejskich postępowań transgranicznych, objęte jest zakresem projektu e-CODEX PLUS⁴⁵, którego docelowym założeniem jest stworzenie technicznej i prawnej możliwości wnoszenia oraz odbierania pism w europejskich postępowaniach transgranicznych za pomocą krajowych systemów teleinformatycznych połączonych z portalem eJustice (<https://e-justice.europa.eu/home.do?action=home&plang=pl>). W związku z okolicznością, że w niedługim czasie w pewnej grupie państw członkowskich zostanie wdrożona możliwość wprowadzania pozwów w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń w formie elektronicznej, rozważyć należy co najmniej zasadność stworzenia infrastruktury pozwalającej polskiemu sądowi powszechnemu, które na mocy przepisów regulujących to postępowanie są sądami właściwymi dla rozpoznania sprawy, odbioru elektronicznego powództwa wniesionego przez obywatela innego państwa członkowskiego.

Podsumowanie

Szczegółowa analiza obowiązujących przepisów unijnych oraz krajowych regulujących europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, jak również dopuszczalność stosowania tzw. elektronicznych pism procesowych oraz dokonywania elektronicznych czynności sądowych, w tym w szczególności elektronicznych doręczeń, w sposób jednoznaczny ujawniła istotne rozbieżności pomiędzy europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń a przyjmowanym za model w zakresie informatycznych rozwiązań – elektronicznym postępowaniem upominawczym. Rozbieżności wskazują nie tyle na niemożliwość cyfryzacji europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń, ile uzasadniają rozważenie za-

kresu tej cyfryzacji w kontekście względów natury praktycznej i ekonomicznej.

Stąd też wnioski przedmiotowego opracowania sprzeczają do uznania, że o ile istniejące ramy prawne stwarzają możliwość wprowadzenia dwustronnej komunikacji elektronicznej w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, o tyle realny poziom informatyzacji, interoperacyjności i integralności technicznych rozwiązań wykorzystywanych przez państwa członkowskie UE w sądownictwie, a także różnice w świadomości i zaufaniu obywateli do informatycznych mechanizmów wykorzystywanych w wymiarze sprawiedliwości, nie czynią możliwym wdrożenia obecnie pełnej komunikacji elektronicznej pomiędzy sądem a stronami w toku trwania całego postępowania.

Nie oznacza to jednak, że należy ignorować fakt postępującego rozwoju technologicznego i dążenia Europy do wypracowania komplementarnych rozwiązań w zakresie europejskich postępowań transgranicznych. Wręcz przeciwnie, w związku z brakiem technicznych i prawnych przeciwwskazań do umożliwienia powodowi elektronicznego wniesienia powództwa należy podjąć starania, aby na obecnym etapie realizacji wspólnego kierunku wyznaczonego przez państwa członkowskie umożliwić polskiemu sądowi powszechnemu właściwym dla rozpoznania spraw w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń odbiór pozwu wniesionego drogą elektroniczną przez obywateli innych państw członkowskich. Jak wskazuje S. Cieślak, doświadczenia informatyzacji wymiaru sprawiedliwości pokazują, że w pierwszej kolejności podejmowana jest próba wprowadzenia elektronicznej formy dla pism inicjujących postępowanie⁴⁶. Sukces i efektywność elektronicznej komunikacji w tym zakresie będzie stanowić w przyszłości fundament stopniowego rozszerzania zakresu informatyzacji europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń.

⁴⁵ Sz. Mamrot, Elektroniczna cyfryzacja postępowań sądowych. Doświadczenia z realizacji projektów e-CODEX oraz e-Sens, [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik, e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim, Poznań 2016, s. 163–174.

⁴⁶ S. Cieślak, Formalizm..., s. 227.

Słowa kluczowe: europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, elektroniczny nakaz zapłaty, elektroniczna komunikacja, elektroniczne czynności sądowe

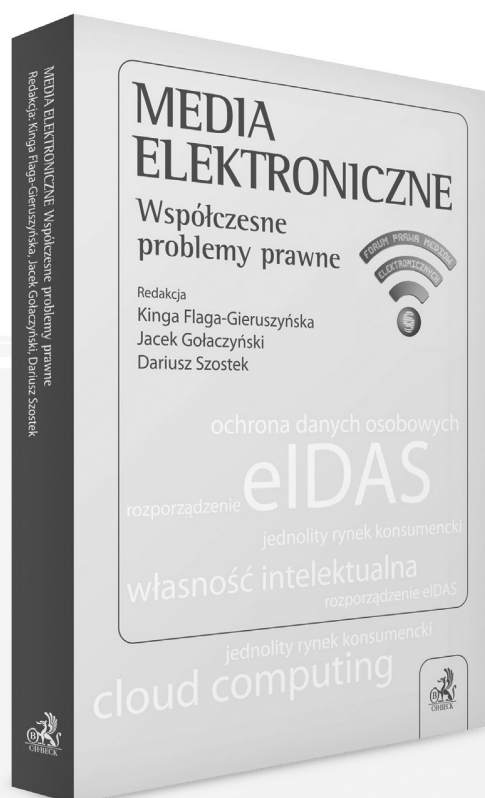
Electronic communication between the parties and the court in the European Small Claims Procedure – legal issues and practical remarks

The aim of this study is to analyze the legal and factual possibilities of implementing to the European model of small claims procedure electronic communication of parties with the court and electronic court activities, including the assessment of the scope of implementation of IT automatization, in European Small Claims procedure. Consideration in this respect begins with the verification of the legal basis laying under the provisions of EU and national law. Assessment of experiences related to the functioning of the Polish electronic writ-of-payment proceedings (EPU) provides the basis for an economic analysis of implementing electronic communication in the European Small Claims procedure and the impact of civil procedural rules on the implementation of the e-CODEX PLUS project assuming electronic communication in the European Small Claims Procedure and European Payment Order.

Keywords: European Small Claims Procedure, electronic payment order, electronic communication, electronic court activities.

Media elektroniczne

Zamów:

tel. 22 31 12 222

www.ksiegarnia.beck.pl